

Enkele hoofdstukken uit de Praktijk der volledige Prothese

door P. H. Buisman

(Vervolg)

IX

DE KEUZE DER FRONTELEMENTEN

Neen, waarde lezer, ge hoeft heus niet zo verwonderd te kijken bij dit opschrift; dit onderwerp is eerlijk een afzonderlijk hoofdstuk waard, ook al wordt in de praktijk doorgaans de tandkeuze niet moeilijk of belangrijk genoeg geacht om er zich meer dan terloops mee bezig te houden. Het heet dat er zijn, die zich ook hiervan ontdoen door tijdens het prepareren van de beetwallen de patiënt een „kleurenring” in de handen te drukken met de uitnodiging om nu maar een „mooi” kleurtje uit te zoeken! Dat spaart tijd en snijdt alle discussie over latere onvoldaanheid meteen af. Voor het overige brengt deze keuze van de patiënt het laboratorium nimmer in moeilijkheden: van dat smetteloze type zijn honderden stelletjes in voorraad. Tandarts en patiënt verstaan elkaar van oudsher op dit terrein volkomen. En het gevolg? Wie zijn ogen de kost geeft — en tot dat doel hoeft men alleen maar over een natuurlijk gevoel voor verhoudingen te beschikken — komt telkens weer tot de verzuchting, dat inzake tandkeuze en opstelling de tijd halverwegen G o o d y e a r is blijven stilstaan. Behalve dat er sindsdien oneindig veel meer gemonteerd porselein in omloop is en bij voortduring wordt gebracht; de tandvervangkunst heeft de huidige roep om industrialisatie waarlijk niet afgewacht.

Deze conclusie moge ietwat cynisch lijken, zij laat — dit moet erkend — geen recht wedervaren aan een vorige generatie van vakgenoten, waarvan meerderen met veel begrip gebruik wisten te maken van de toenmalige, naar tegenwoordige maatstaf primitieve hulpmiddelen om een cosmetisch resultaat te bereiken, dat men thans blijkbaar niet nastreeft. Het is voor ons vak rondweg beschamend, dat bij het aesthetisch raffinement, dat op alle gebieden des levens wordt ten toon gespreid, de praktijk der (volledige) tandvervanging onverstoord, ja koppig volhardt in een keuze en gebruik van als natuurgelijklend bedoeld tandmateriaal, waarvan de valse

schijn, de onechtheid zich met alle geweld aan de beschouwer opdringt.

Natuurlijk is voor alles een verklaring, zij het dan ook geen verontschuldiging. De veelvuldigheid van het gebitsverval heeft aan de totale extractie in de ogen (en dus ook in het gevoel) van het grote publiek het karakter van verminking ontnomen. Het als lichtend verschiet lokkende gebitsherstel, aan welk doel de tandeloosheid als middel en noodzakelijke voorwaarde ondergeschikt gemaakt is, heeft deze toepassing der tandvervanging met het aureool van schoonheidsoperatie omgeven, waarvan derhalve een positief, d.w.z. voor ieder waarneembaar effect wordt verwacht. Gelijk de volksbetiteling: *nieuwe* tanden het reeds weergeeft, dient dit nieuwe tot uitdrukking te worden gebracht gelijk in een new look. En in dit verband betekent zulks stilzwijgend de nodige schreden terug langs de levenscurve naar de periode toen de tand des tijds nog niet had geknaagd aan het uiterlijk. Voor de meeste vrouwen — en die betreft het in hoofdzaak — is dit synoniem met de veronderstelde schoonheidsattributen van de vergane jeugd: „witte” en vanzelfsprekend vooral kleine tanden, wat ook de close ups van betoverend lachende filmdiva's anders mogen bewijzen. Filmsterren mogen vrouwen zijn, dat valt moeilijk te ontkennen, maar daarom geldt nog niet het omgekeerde en dus . . . vooral geen „grote” tanden.

En zo ontstaat dan een min of meer als opvallend ornament bedoelde zichtbare twintigdelige porseleinuitstalling, welke de draagster vanwege de al te doorzichtige camouflage eerder ridiculiseert, dan dat haar uiterlijk er door wordt ondersteund.

Men moet wel aannemen dat menig practicus zich beijvert om aan deze aprioristische verlangens van zijn patiënten tegemoet te komen en er ten volle mee instemt. Wat dat uit inschikkelijkheid, gemakzucht of commerciële overwegingen het absolute koningschap van de klant zonder enige serieuze poging tot begripsverbetering, reactieloos wordt geëerbiedigd, is weinig in overeenstemming met de conflicten, waartoe in het bijzonder het wederzijdse verschil in waardering over een geplaatst kunstgebit niet zo zelden aanleiding geeft.

Ik begrijp dat de geërgerde lezer, voor zover hij door deze aan-tasting van zijn prothetische zelfverzekerdheid de lectuur niet reeds gestaakt heeft, mij in gedachten uitdaagt: hoe moeten de tanden dan wèl uitgekozen worden?

Laat mij vooropstellen dat dit cosmetische onderdeel der prothe-

tiek steeds weer moeilijk blijkt, veel oefening, zelfcritiek en een scherp analyserend waarnemings- en onderscheidingsvermogen naar vorm en kleur, kortom kundigheden eist, die niemand en dus ook een tandarts niet, zo maar al doende aanwaaien. Daar is voortdurende oplettendheid en aesthetische bezinning voor nodig en een zekere artistieke ontwikkeling. Over al deze eigenschappen dient de tandarts te beschikken en wie meent, met minder te kunnen volstaan is zich niet bewust van de eisen, die zijn beroep stelt. Dit geldt eveneens voor het opstellen en de contrôle daarop.

En nu ter zake: ten eerste omtrent de vorm en de grootte van de tanden. Nog steeds geldt het principe van *Williams* dat de contour van het gelaat in omgekeerde vorm voor het type van de centrale snijtand een leidraad is voor een aesthetisch bevredigende keuze. Wat de vorm verder betreft, dient er de aandacht op te worden gevestigd, dat de centrale bovensnijtand maatgevend is voor het effect van het geheel, terwijl vrouwen doorgaans grotere centrale tanden bezitten dan mannen en dit staat nog fraai bovendien, alle vooropgezette andersluidende waardering van tandeloze dames ten spijt. Voorts doet men goed een opvallend breedteverschil tussen eerste en tweede snijtand in acht te nemen; niets geeft een eentoniger indruk dan gelijkvormigheid. Ten slotte moet de lengte der tanden het mogelijk maken dat de cervicale randen hoger reiken dan de lachlijn, het werkt altijd storend als een zelfs smalle strook kunsthars in de gebruikelijke vlakke afwerking bij het lachen zichtbaar wordt. Het verraad werkt prompt!

Ik hoor in gedachten de logische vraag: hoe breed moet het bovenfront dan wel zijn; bestaan voor de bepaling betrouwbare maatverhoudingen?

Het heeft nimmer aan pogingen ontbroken om geometrische relaties op het spoor te komen, welke houvast zouden bieden. Over de breedte van de mondspleet-in-rust als maatstaf behoeft niet te worden uitgewijd, dit hulpmiddel is over-bekend. *Schlosser*¹⁾ legt een liniaal met de smalle kant langs de neuszijde vanaf het midden tussen de beide ogen, terwijl de patiënt de bovenlip opgetrokken houdt. De loodlijn door het punt, waar de liniaal de hogeliplijn kruist, begrenst de distobuccale zijden der canini.

*Sears*²⁾ gaat uit van de proportionele relatie tussen de bizygomatische breedte en die van de zes bovenfronttanden, welke zich

¹⁾ *Schlosser*: Complete Denture Prosthesis 1948.

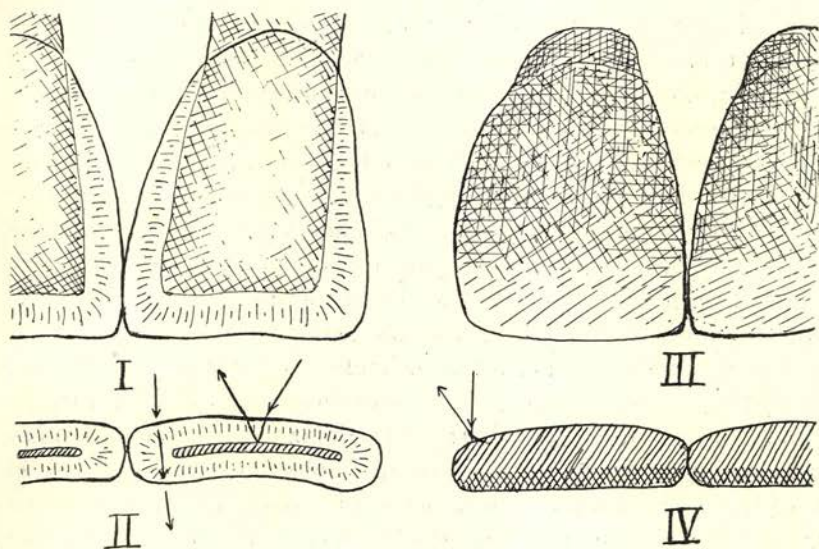
²⁾ *Principles and Technics for Complete Denture Construction* 1949.

als 3.3 tot 1 zouden verhouden. De schedelomtrek ter hoogte van de glabella en het meest achterwaartse punt van het achterhoofd zou daartoe in een relatie van 13 tot 1 staan. Van het eerste is bij nameting de bruikbaarheid aan schrijver dezes niet gebleken.

Ongeacht het houvast dat deze hulpmiddelen mogelijkwijs bieden is er maar één beslissende methode: het effect in de mond beoordelen, maar dan ook scherp critisch. Ter vergelijking probere men enige stelletjes van verschillende breedte en men aarzele niet om als het effect niet aan de verwachtingen beantwoordt, het front bij wijze van proef te vervangen tot het beoogde cosmetische resultaat is verkregen. Niemand, zelfs niet de meest ervaren prothetist, kan de eerste keuze feilloos bepalen, in dien zin dat hij niet voor de noodzaak komt te staan het eens met andere tanden te proberen. Dit moge wellicht niet passen in de routine van de prothetische gang van zaken, maar men dient goed te bedenken dat, zolang de prothese voorlopig opgesteld is, zonder veel moeite alle wijzigingen nog kunnen worden aangebracht en op hun effect getoetst. Na de definitieve afwerking is overmaken de enige remedie tegen cosmetische deceptie. Wat dit betekent vereist geen accent.

Ik zie in gedachten bedenkelijke gezichten van hen, wier materiële uitrusting alleen uit een kleurschaal bestaat aan de hand waarvan de aanwijzing voor het laboratorium wordt bepaald. Wat moet daarop het antwoord zijn? Er is maar één oplossing: de rangorde der noodzakelijkheden veranderen, in plaats van de auto eerst een tandenvoorraad van de fraaiste, d.w.z. van de meest natuurlijke. En die zijn nog erg schaars. Want hetgeen onder de meerkleurige kunsttanden als het neusje van de zalm aan de markt wordt gebracht, is als creatie ongetwijfeld verdienstelijk maar een bedriegelijke overeenstemming met de natuurlijke elementen hebben zij niet. Daarvoor is hun vorm meer artistiek gestyleerd dan echt en wat het kleuraspect aangaat is het verschil niet gemakkelijk te overbruggen. Men hoeft zich slechts oppervlakkig rekenschap te geven voor welke optische moeilijkheden de kunststandfabricage geplaatst wordt. Men bedenke dat de natuurlijke tand bestaat uit een kern van weinig doorschijnend tandbeen omgeven door een optisch gecompliceerde stomp van transparant, vrijwel kleurloos glazuur. Het daarop vallende licht wordt ten dele teruggekaatst, voor het grootste deel doorgelaten, gebroken, teruggekaatst door de glazuur-dentine grenslaag en na uittreding opnieuw, maar in tegengestelde richting gebroken. Approximaal — en dit is van groot belang

— treft een sagittaal invallende lichtstraal uitsluitend glazuur, waarin zij doordringt zonder teruggekaatst te worden; schuin treffende stralen zullen al naar hun invalshoek in velerlei richting worden gebroken en even wisselvallig weer naar buiten treden. Wanneer van optisch gecompliceerd werd gesproken, dan heeft zulks betrekking, behalve op het onregelmatig gegolfd oppervlak, ook op de

Schetsmatige voorstelling van het verschil in optisch gedrag tussen natuurlijke en kunststanden.

Fig. I en II. Het licht, dat de approximale gedeelten van de tanden treft, wordt in verschillende richtingen gebroken en ten dele doorgelaten. Het in het centrale gedeelte opvallende licht wordt in de diepte (glazuur-tandbeengrens) teruggekaatst.

Fig. III. en IV. Over de gehele breedte van de tand wordt het licht aan de oppervlakte teruggekaatst; alleen aan het incisale gedeelte wordt bij de betere kwaliteiten door gebruik van transparant porselein het optisch karakter van de natuurlijke elementen nagebootst. Bij de z.g. tweekleuren tanden wordt de doorschijnendheid van de snijtanden weergegeven door gebruik van (ondoorsichtige) grijsgetinte porseleinmassa.

histologische bouw van meer of min gebogen prisma's met de interprismatische stof, beide van uiteraard verschillende doorlaatbaarheid en brekend vermogen. Het kan zonder meer duidelijk zijn dat de reflectie in de diepte, van de tandbeenkern dus, ook al weer afhankelijk is van deszelfs structuur, d.w.z. de verhouding tusschen grondsubstantie en tandbeenkanaaltjes, welker doorsnede met de jaren kleiner wordt. Dat ook het glazuur, zowel aan de oppervlakte

alsook in diepere lagen geleidelijk veranderingen ondergaat, die zich vooral in het kleureffect kenbaar maken, is genoegzaam bekend. Kortom, optisch gesproken — en daar gaat het in dit verband om — is een natuurlijke tand een gecompliceerd object.

En nu daarnaast de kunsttand in na-oorlogse versie. Ondanks alle zorgvuldig geheim gehouden methoden ter bereiking van meer natuurgelijkend voorkomen, heeft de kunsttand géén ondoorschijnende kern met een min of meer transparante mantel (zoals de natuurlijke tand), maar bestaat door de gehele massa uit gekleurd porselein, dat alleen in de *lengterichting* van het element een schakering vertoont. Door gebruik van een meer doorschijnende porseleinmassa echter alleen aan het incisale gedeelte is een glazuurgelijkend effect ter plaatse tot stand gebracht. Approximaal echter blijkt het tot nog toe niet mogelijk de optische werking van de glazuurstolp na te bootsen en hierin is juist de oorzaak van het cosmetisch verraad-plegende effect van een rij kunsttanden gelegen. Op welke wijze men dit voor een goed deel kan neutraliseren is een zaak van opstellen, waarover in het volgende hoofdstuk gesproken zal worden.

Op nog een ander intrinsiek verschil dient tot meerder begrip de aandacht te worden gevestigd: het tandglazuur is uit kristallen opgebouwd, het nabootsende porselein is amorf, waarmede door toevoeging van kleurstoffen alleen het frontaanzicht kan worden weergegeven en niet de optische eigenschappen, zoals de lichtinval van terzijde in natuurlijke tanden. Uit dit alles is, naar vertrouwd mag worden, voldoende verklaard waarom in kunsttanden, ondanks alle aesthetische verbeteringen, slechts bij benadering de cosmetische werking der natuurlijke tanden kan zijn vervat. Al dient tevens te worden opgemerkt, dat met inachtneming van zekere regelen en het gebruik van de beste elementen wel een bedrieglijke camouflage tot stand kan worden gebracht.

Welke zijn die regelen?

Wanneer men zich rekenschap geeft van de aesthetische werking van het gebit in het physiognomische geheel, dan berusten die in wezen op een harmonie tussen het gebitsfront en zijn omlijsting. Enerzijds betreft het de proportie inzake de grootte der elementen en hun rangschikking, daarnaast is er een kleurharmonie bij gegeven contrastwerking. Over de grootte der tanden werd reeds een en ander opgemerkt, de rangschikking komt elders aan de orde.

Wanneer een zekere contrastwerking het doel dient te zijn van elke prothese, in navolging van het natuurlijke gebit, dan moet

helaas worden vastgesteld dat deze in de meeste gevallen ontaardt in een tegenstelling, die onmiddellijk de aandacht trekt, de blik van de beschouwer vasthoudt. In de ijver om aan de wens van de patiënt naar „witte” tanden tegemoet te komen (afgezien van andere storende factoren, waaraan reeds aandacht werd gewijd) wordt deze harmonie geweld aangedaan. De camouflage verkeert in haar tegendeel, accentueert hetgeen zij beoogt (althans dient) te verbergen.

Wil men deze harmonie nastreven dan is er een belangrijke factor, waarmede rekening moet worden gehouden, n.l. de geleidelijke verandering in de gelaatshuid.

Door het onbedekt-zijn van het gezicht is de huid bij voortdurend blootgesteld aan invloeden van buiten, zoals die door de klimatologische omstandigheden worden bepaald. Zonbestraling, warmte en koude, droogte en vochtigheid treffen voortdurend in wisselwerking de gelaatshuid. Vooral personen die uit hoofde van hun beroep veel in de buitenlucht verkeren, vertonen vaak de zichtbare reactie in een z.g. verweerd uiterlijk. Deze „verwering”, die door de jaren heen in het gelaat van elk individu zijn sporen ingroeft, berusten volgens P o l a n o ¹⁾ op een versnelde veroudering van de huid, een degeneratieve atrophie, als gevolg van een chronische licht-dermatitis. Vooral blonde personen zijn meer gevoelig dan donker getinte. Waarin deze weefselveroudering pathohistologisch bestaat moge buiten beschouwing blijven, de ultraviolette stralen van het zonlicht schijnen een groot aandeel te hebben in het versnelde verouderingsproces waaraan de onbedekte huid nu eenmaal onderworpen is. Men neme daarbij nog in aanmerking dat met het toenemen van de leeftijd de wefelselturgor van de huid door waterverlies afneemt, het onderhuidse vetweefsel vermindert, de elastische vezels in de cutis verminderen in aantal en in hoedanigheid. Voorts kunnen pigmentaties en ook depigmentaties optreden, terwijl de plooien, onder de regelmatige werking der mimische spieren, een duurzame vorm aannemen, ook als deze niet in actie zijn.

Daarbij wordt vaak de epidermis dun, hetgeen in een gevorderd stadium aanleiding geeft tot een perkamentachtig voorkomen van de huid. Onregelmatigheid in het verhoorningsproces, waarbij de hoornlamellen niet regelmatig loslaten, geven de huid vaak een ruw en rimpelig voorkomen. Bovendien vertoont deze op veel plaatsen een geelachtige verkleuring; het optreden

---

¹⁾ S l e e s w i j k : De ouderdom van geneeskundig standpunt 1949.

van varices in de haarvaten doen de normaal diffuus rode huidkleur overgaan in een vlekkerig paars rood. Ziehier een staalkaart van de wijzigingen in het aspect van de gelaatshuid, die zich met het toenemen van de leeftijd in meer of minder praegnante vorm openbaren.

Het is genoegzaam bekend, dat de „verwerende” invloed van het klimaat op de onbedekte huid sterk afhankelijk is van milieu, levenswijze en vooral van beroep. Zij drukken vervolgens mede hun stempel op de persoonlijkheid: landbouwers, varenslieden, en zij die hun leven voor een groot deel in de tropen hebben doorgebracht vertonen in hun physiognomie en vooral ook in het gehele voorkomen iets kenmerkends dat door hun beroepsmatige werkzaamheid wordt of is beheerst en met de algemene fysieke veranderingen in de loop der jaren sterk is verweven.

Reeds werd gesproken over de karakteristiek van de persoonlijkheid, die behalve door uitwendige oorzaken mede wordt bepaald door de maatschappelijke en sociale groep waartoe het individu behoort. Men onderscheidt vaak gemakkelijk de buitenman van de stedeling en een diplomaat zal in de regel niet worden aangezien voor een sleepbootkapitein. Kortom naast de zuiver physiognomische elementen zijn er ook nog andere factoren, die de persoonlijkheid vormen en het is dit complex dat bij de keuze van het tandtype min of meer leidend kan, ja moet zijn. Het gelaat van een dame, die kennelijk grote aandacht aan haar schoonheidsverzorging besteedt, vereist een meer gepolijst tandtype om de harmonie te herstellen dan dat van de vrouw van een keuterboer, wier aandeel in de werkzaamheden van het bedrijf uit haar hele voorkomen valt af te lezen.

Wat bij de tandkeuze maatgevend en derhalve leidraad dient te zijn, is een prothese te vervaardigen, die in haar effect volledig aangepast is aan de uiterlijke verschijning van en in harmonie met de overige elementen, waardoor de persoonlijkheid wordt bepaald. De prothese zal hierbij dienen te worden aangepast zonder daarbij op te vallen als iets op zichzelf staands. Dit tot stand te brengen is — laten wij maar het grote woord gebruiken — de artistieke taak van de tandarts. Niet alleen de tandvorm, vooral ook de tint is daarbij van grote invloed en zo spreekt het dus vanzelf dat bij oudere personen in het algemeen geheel andere kleuren vereist zijn om in harmonie te blijven met het geheel dan bij jongere, van wie de sporen van de jeugd nog niet volledig zijn uitgewist. Het schablonen-

haft gebruik van „witte” tanden bij personen van en boven de middelbare leeftijd betekent niets minder dan het scheppen van een prothetisch anachronisme dat niemand ook maar één seconde in twijfel laat omtrent de ware dentale gesteldheid.

Aanwijzingen te geven omtrent een effectief bepalen van de tandkeuze is niet doenlijk; men moet zich daarvoor noodwendig uitputten in algemeenheden waaraan men in concrete gevallen weinig houvast heeft. Alleen dit: men schrome niet om bij personen van hoge leeftijd, die de sporen van physiognomisch verval zichtbaar vertonen, of bij anderen, op wier gelaat de verwerking (tropenzon) domineert, tandkleuren te kiezen die veel gedekter of „donkerder” zijn dan de meeste fabrikanten in de handel brengen. Een patiënt per se „mooiere” tanden te willen geven dan hij van nature had en bij zijn type passen, is zinloos. Het is de taak van de tandarts harmonie met het geheel na te streven en dan kan het wel eens wenselijk zijn een tint te kiezen die minder opvalt dan natuurlijke tanden zouden doen. Wij dienen zelfs de schijn van een kunstgebit naar de achtergrond te brengen door het kiezen van elementen, die bij de complexie van de patiënt deze verdenking niet op laten komen. En in die gedachtengang verliest het appèl van een patiënte aan haar vroegere lichte tanden een groot deel van zijn bruikbare waarde.

Natuurlijk moet men zich ervoor hoeden om in een ander uiterste te vervallen, door een tekort aan of een verkeerde contrastwerking tot stand te brengen: het gaat als bij zoveel om de gulden middenweg.

Uit deze heen- en weergaande beschouwing blijkt alreeds hoe moeilijk het is om de keuze goed te bepalen; gelijk reeds werd opgemerkt is er veel oefening, onderscheidingsvermogen en zelfcritiek voor nodig, vooral het laatste. Het gelukt lang niet altijd om in eerste instantie in de roos te schieten en de enige betrouwbare werkwijze bestaat in het maken van proefopstellingen, welke in staat stellen om door onderlinge vergelijking het verschil in effect te beoordelen.

Het zoëven genoemde onderscheidingsvermogen heeft vanzelfsprekend in grote mate betrekking op de kleur en men zal daarom moeten beginnen met alle storende factoren bij de beschouwing te elimineren of uit de weg te gaan. Rechtstreeks zonlicht maakt elke nuancering onwaarneembaar, lichtweerkaatsingen door gekleurde vlakken nabij het venster (bomen in blad, rode bakstenen muren, ook het blauw van de onbewolkte hemel) werken misleidend en storen bij de juiste waardering van kleurnuances. Want bij de

tandkeuze ligt na de bepaling van de hoofdtint, de definitieve keuze bij geringe schakeringen, welke door de genoemde storende invloeden tot een beslissing kunnen leiden, die bij latere waarneming (bij bedekte lucht) teleurstelt.

Dat kunstlicht, zelfs van z.g. daglichtlampen, ongeschikt is voor het bepalen van de kleur, vloeit vanzelf voort uit het verschil in optisch karakter tussen natuurlijke en kunststanden en tevens uit het feit dat de kleuren van kunststanden zich bij kunstlicht anders voordoen dan overdag.

Ook zal bij daglicht de intensiteit niet een zeker minimum kunnen overschrijden, omdat kleurenwaarneming in een schemering niet mogelijk is. Gedurende de wintermaanden (zwarte bewolking) betekent zulks dat slechts enkele uren rond de middag daarvoor in aanmerking komen. Men bedenke steeds dat het gaat en moet gaan om geringe tintverschillen en nuanceringen.

In termen van praktijk betreft het hier dus een beroepsmatige gevoeligheid voor kleuren en kleurenharmonie; een *conditio sine qua non* dus voor de *practicus*.

En dan doemt tevens een daarmee verband houdend probleem op, waaraan tot heden niet de minste aandacht wordt geschonken: de ziekelijke afwijkingen van de kleurenzin, zoals die worden samengevat in het begrip kleurenblindheid. Hierbij behoeft nog geenszins gedacht te worden aan de totale kleurenblindheid, die zeer zelden voorkomt en waarbij de lijder in het spectrum slechts één tint van wisselende helderheid, wit-zwart, waarneemt. Voor de praktijk veel belangrijker zijn o.a. de rood-groen en blauw-geel blindheid; lijders aan de eerstgenoemde afwijking zullen het gedeelte van het spectrum aan de rode zijde als geel en het naar het violet gerichte deel als blauw betitelen. Bij blauw-geel blindheid is het door hen waargenomen spectrum verkort in het violette gedeelte. De ene groep verwisselt grijs met groen en purper, de andere blauwgroen en rood. Bij beide is het helderheidsmaximum dat bij normale personen in het geel ligt, verschoven resp. naar het geelgroen en het oranje.

Aangezien de tandkleuren qua hoofdtint in het geel liggen en het bij de keuze steeds gaat om onverzadigde, d.w.z. met veel wit gemengde kleuren, zijn deze afwijkingen fataal voor een tintenonderscheiding, die een belangrijk onderdeel vormt van de bemoeiingen van de tandarts. Wat dit in zijn praktische consequenties betekent laat zich het beste illustreren met de statistische bevinding dat

± 8% van de mannen en 0,4% van de vrouwen een of andere stoornis in de kleurenzin vertonen. Op een corps van 2000 tandartsen komt dit overeen met 140 practici, die onoverkomelijke hinder moeten ondervinden van een oogafwijking waarvan er veel zich misschien het bestaan niet bewust zijn. Maar niettemin . . .

Voor het vraagstuk der beroepskeuze is dit verschijnsel van veel groter belang dan uit de afwezigheid van elke aandacht hiervoor zou worden afgeleid. Doch dit vormt een onderwerp op zichzelf.

(Wordt vervolgd)